

SANG OG SYNGNING

LUK OP FOR NOGET GODT

Da den engelske boyband-veteran Robbie Williams i 2012 udgav sangen "Candy", var det, som om folk havde hørt den før. I hvert fald begyndte kommentarerne at poppe op under musikvideoen på YouTube: Lå den melodi ikke lidt vel tæt op ad slikfabrikanten Haribos internationalt kendte reklamejingle? Altså den lille, glade melodistump, der på originalsproget tysk har teksten "Haribo macht Kinder froh - und Erwachs'ne ebenso".

Williams bemærkede kritikken, men svarede til den britiske avis The Independent, at Haribo-jinglen ikke selv var så original. Den er nemlig identisk med en gammel børnesang, som englændere associerer med vrøvleverset "ring a ring o' roses". Så Haribo kunne altså ikke sagsøge ham, konkluderede han.

Netop denne lille børnemelodi er faktisk ofte blevet beskrevet som en universel 'ursang'. Den norske musiker Jon-Roar Bjørkvold kalder sangen for børnekulturens urmotiv og peger på, at melodien findes mange steder i verden fra Centraleuropa til USA og Australien. Danske børn kan også finde på at synge den i en fangeleg på ordene "du kan ikke fange mig".

I det lys virker anklagerne mod Robbie Williams lidt

absurde. Det giver ikke mening at stjæle en sang, der allerede er allemandseje. Når melodien i "Candy" virker bekendt, skyldes det ikke bare, at den minder lytterne om Haribos jingle. Melodiens drilske og legesyge undertone opstår, fordi vi på tværs af kulturer associerer den med børn, der synger og leger.

Det er dog tvivlsomt, om melodien virkelig findes over *hele* verden. Bjørkvold kunne for eksempel ikke finde urmotivet i sine feltstudier blandt russiske børn. Det er i det hele taget et følsomt spørgsmål, om musik er universel. Musikforsker Steen Kaargaard Nielsen påpeger i sin Tænkepause om musik, at den udbredte forestilling om musik som et almenmenneskeligt sprog er problematisk. For selv om musiklignende aktiviteter forekommer i alle kulturer, er der stor forskel på den betydning, værdi og virkning, forskellige kulturer knytter til dem.

Alligevel tyder noget på, at vi mennesker forstår sang som musikalsk udtryksform på tværs af kulturelle grænser. I 2020 udgav den amerikanske musikpsykolog Samuel Mehr fra Harvard University med en række kolleger resultaterne af et stort studie. Forskerne havde undersøgt brugen af sang i mere end 300 kulturer fra hele verden. De kom frem til, at ikke alene forekommer sang i alle de undersøgte samfund, men sangene havde også nogle grundlæggende lighedstræk. Faktisk i så høj grad, at det er muligt at forstå en sangs funktion, selv for folk, der ikke forstår sangens sprog og kommer fra en helt anden kultur.

Som en del af Mehrs forsøg havde omkring 30.000 mennesker nemlig lyttet til en online samling af sange

fra forskellige mindre samfund i verden. Sangene tilhørte én af fire kategorier: vuggeviser, kærlighedssange, helbredelsessange eller dansesange. Forsøgspersonerne skulle gætte ud fra lyden, hvilken funktion sangen tjente. Selv om sangene kom fra helt ukendte kulturer, gættede forsøgspersonerne rigtigt i gennemsnitligt 42 % af tilfældene. Det er et godt stykke over, hvad der kan skyldes ren tilfældighed.

Mehrs forsøg peger på, at der alligevel er noget universelt forståeligt i sange. Langsomme toner og beroligende rytmer bruges alle vegne i vuggeviser. Dansesange har derimod komplekse og livlige rytmer. Vores evne til at afkode udtrykket i sange på tværs af kulturer skal endvidere ses i lyset af, at selve det at synge er en urmenneskelig aktivitet. Hvis vi definerer sang helt bredt som musikalske vokaliseringer med stemmen, så findes denne udtryksform overalt på kloden og opstår spontant hos selv helt små børn.

GULD I MUND

I foråret 2020, da store dele af det danske samfund var lukket ned på grund af coronapandemien, sendte DR programmet *Morgensang* med værten Phillip Faber. Altid velklædt i skjorte sad Faber ved flyglet i hjemlige omgivelser, med blød belysning og blomster i vasen og sang sammen med seerne.

Til trods for programtitlen havde kun omtrent ti af programmets cirka 200 sangtekster 'morgen' som tema. Og i øvrigt var der næsten lige så mange aftensange. Sådan er det med morgensang: Sangene behøver ikke at

handle om, at det er morgen. Som genre er morgensang dermed mere defineret af situationen end af indholdet. Vi kan ikke synge morgensang om aftenen, men vi kan godt synge *en* morgensang.

Jeg dvæler ved denne tilsyneladende detalje, fordi den viser, hvor stor betydning sproget har for den måde, vi forstår et begreb som sang på. Ordet 'sang' dækker på dansk over to betydninger: På den ene side er sang dét at udtrykke sig musikalsk med sin stemme. På den anden side er sange i vores tid og kultur også små værker, som kan opbevares og formidles på lydoptagelser eller i sangbøger. Hvis jeg skulle skrive denne Tænkepause på engelsk, havde jeg derfor haft et problem, for skulle titlen være *Song* eller *Singing*?

Fordi det danske ord rummer begge disse betydninger, sang som handling og sange som kunstværker, kan begreberne nemt flyde sammen. Jeg læste for eksempel for nogle år siden i en artikel i Kristeligt Dagblad, at den danske sangskat har sundhedsfremmende funktioner. Der er rigtigt nok mange afledte sundhedseffekter ved at synge. Psykologiske og neurovidenskabelige forskningsstudier peger på, at sang kan reducere stress, booste energiniveauet og øge vores velbefindende.

Sang er god hjernetræning, og fordi sang også er en fysisk aktivitet, styrker det kroppen som helhed, immunforsvaret og blodkredsløbet. Vi trækker vejret dybere, når vi synger, hvilket påvirker både hjerterytme, holdning, udvaskning af kuldioxid og iltning af blodet - særlig positivt for eksempelvis lunge- og parkinsonpatienter.

Tyskland har ligefrem oprettet 'syngende sygehuse', hvor patienterne forbedrer deres sundhed ved at synge.

Vi kan dog ikke deraf udlede, at lige præcis den danske sangskat har sundhedsfremmende egenskaber - det ville jo også være ærgerligt for de tyske patienter på syngesygehuse. Der er intet belæg for, at det skulle være sundere at synge "Danmark, nu blunder den lyse nat" end at skråle dancehits fra 1990'erne med vennerne på vej hjem fra byen. Det er ikke sangene, der er sunde, men det at synge.

MORMORS MUNDTLIGE UNODER

Da min mormor fyldte 80 år, ville familien opføre hendes ungdoms plattyske folkeviser som korstykker. Derfor skulle jeg skrive sangene ned på noder. Det viste sig at være lettere sagt end gjort. En af sangene, "Min Jehann", indeholdt en tone, jeg ikke kunne finde ud af om skulle være høj eller lav. Jeg sang derfor sangen for min mormor i begge versioner, så hun kunne afgøre det, og til min forundring godkendte hun begge.

Jeg kunne mærke, at min faglige træning i musik faktisk stod i vejen for at forstå, at "Min Jehann" kunne synges på flere måder og alligevel være den samme sang. Det var simpelthen svært for mig at fatte, at der ikke var én rigtig udgave af min mormors plattyske vise. Det var i øvrigt ikke bare den ene tone, der varierede. Hver gang min mormor sang den, var rytmen lige lidt anderledes.

Min mormor har hverken lært sangen ved at sidde ved klaveret og stave sig igennem noder eller ved at lytte til en indspilning, hvor sangen lyder ens hver eneste

gang. Hun har lært den af sin mor eller af en nabokone, som selv har lært den af en fra den forudgående generation, og sådan fortaber sangen sig i fortidens melodiske tåger. Hver gang den er blevet sunget, har den lydt en smule anderledes, alt efter den aktuelle sangers erindring. Sangen er levende og kan ikke fastfryses i én 'korrekt' version.

Den danske folkemusikforsker Helen Rossil foreslår derfor, at vi kalder den slags mundtligt overleveret sang for 'syngning'. Det understreger nemlig, at der er tale om en type sang, som ikke er statisk fikseret i noder eller på en indspilning, men lever ved at blive sunget. Det er denne flydende, mundtlige sangtype, der har domineret i det meste af sangens historie. I dag er vi så vant til, at sange kan løsrives fra den situation, de udføres i, og lagres på papir eller i lydfiler, at vi ofte prioriterer dette mere moderne, 'tingslige' syn på sang. Derfor kan jeg for eksempel have svært ved at acceptere, at "Min Jehann" kan lyde på flere måder.

Forskere i folkemusik har siden 1800-tallet forsøgt at dokumentere den mundtligt overleverede sang blandt eksempelvis folk på landet, og det har ikke været uden besvær. Folkelig sang har nemlig tit en fri rytme, som ikke rigtigt passer ind i nodesystemets klassiske taktarter. Den problematik er min mormor i øvrigt selv opmærksom på. Somme tider sender hun mig et brev med et efter hukommelsen nedskrevet sangvers, og én gang havde hun hurtigt nedkradset i margenen: "Noder kan fås mundtligt hos mig".

Sang og syngning er selvfølgelig afhængige af hinan-

den. Som den tjekkisk-amerikanske musikforsker Bruno Nettl formulerede det: Vi synger ikke bare, vi synger *noget*. Strengt taget er det muligt at synge uden at synge en bestemt sang. Men vi har for det meste brug for sange, hvis vi vil synge – især hvis vi vil synge *sammen*. Og hvis vi ikke synger vores sange, fortaber de sig i historiens glemsel.

At skelne mellem sang og syngning kan kaste lys over, at sang både er værk og handling. Men jeg finder det samtidig smukt, at det danske ord 'sang' favner dobbeltheden. Selve det at synge, forstået som levende, mundtlig tradition, går meget længere tilbage i historien end både noder og nymodens teknologi. Det er imidlertid et åbent spørgsmål, hvordan og hvorfor sangen opstod.